

Matematika I – 11b

Analytická geometrie – afinní prostory

Jan Slovák

Masarykova univerzita
Fakulta informatiky

28. 11. 2012

Obsah přednášky

- 1 Afinní prostory
- 2 Konvexní množiny a lineární programování
- 3 Afinní zobrazení

Plán přednášky

- 1 **Afinní prostory**
- 2 Konvexní množiny a lineární programování
- 3 Afinní zobrazení

Definition

Afinním prostorem $\mathcal{A}$ se zaměřením V rozumíme množinu **bodů** P , spolu se zobrazením $P \times V \rightarrow P$, $(A, v) \mapsto A + v$, splňující vlastnosti (1)–(3). Pro libovolný pevně zvolený vektor $v \in V$ je tak definována **translace** $\tau_v : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{A}$ jako zúžené zobrazení

$$\tau_v : P \simeq P \times \{v\} \rightarrow P, \quad A \mapsto A + v.$$

Dimenzí afinního prostoru $\mathcal{A}$ rozumíme dimenzi jeho zaměření.

Definition

Afinním prostorem $\mathcal{A}$ se zaměřením V rozumíme množinu **bodů** P , spolu se zobrazením $P \times V \rightarrow P$, $(A, v) \mapsto A + v$, splňující vlastnosti (1)–(3). Pro libovolný pevně zvolený vektor $v \in V$ je tak definována **translace** $\tau_v : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{A}$ jako zúžené zobrazení

$$\tau_v : P \simeq P \times \{v\} \rightarrow P, \quad A \mapsto A + v.$$

Dimenzí afinního prostoru $\mathcal{A}$ rozumíme dimenzi jeho zaměření.

Nadále nebudeme rozlišovat $\mathcal{A}$ a P v označení. Z axiomů okamžitě plyne pro libovolné body A, B, C v afinním prostoru $\mathcal{A}$

$$\begin{aligned} A - A &= 0 \in V \\ B - A &= -(A - B) \\ (B - A) + (C - B) &= (C - A). \end{aligned}$$

Volba jednoho pevného bodu $A_0 \in \mathcal{A}$ nám určuje bijekci mezi V a $\mathcal{A}$.

Volba jednoho pevného bodu $A_0 \in \mathcal{A}$ nám určuje bijekci mezi V a $\mathcal{A}$.

Při volbě pevné báze $\underline{u}$ ve V tak dostáváme pro každý bod $A \in \mathcal{A}$ jednoznačné vyjádření

$$A = A_0 + x_1 u_1 + \cdots + x_n u_n.$$

Afinní souřadnice

Hovoříme o **afinní soustavě souřadnic** $(A_0; u_1, \dots, u_n)$ zadané **počátkem afinní souřadné soustavy** A_0 a bazí zaměření $\underline{u}$.
Hovoříme také o **afinním repéru** $(A_0, \underline{u})$.

Volba jednoho pevného bodu $A_0 \in \mathcal{A}$ nám určuje bijekci mezi V a $\mathcal{A}$.

Při volbě pevné báze $\underline{u}$ ve V tak dostáváme pro každý bod $A \in \mathcal{A}$ jednoznačné vyjádření

$$A = A_0 + x_1 u_1 + \cdots + x_n u_n.$$

Afinní souřadnice

Hovoříme o **afinní soustavě souřadnic** $(A_0; u_1, \dots, u_n)$ zadané **počátkem afinní souřadné soustavy** A_0 a bazí zaměření $\underline{u}$.

Hovoříme také o **afinním repéru** $(A_0, \underline{u})$.

Afinní souřadnice bodu A v soustavě $(A_0, \underline{u})$ jsou souřadnicemi vektoru $A - A_0$ v bázi $\underline{u}$ zaměření V .

Volba jednoho pevného bodu $A_0 \in \mathcal{A}$ nám určuje bijekci mezi V a $\mathcal{A}$.

Při volbě pevné báze $\underline{u}$ ve V tak dostáváme pro každý bod $A \in \mathcal{A}$ jednoznačné vyjádření

$$A = A_0 + x_1 u_1 + \cdots + x_n u_n.$$

Afinní souřadnice

Hovoříme o **afinní soustavě souřadnic** $(A_0; u_1, \dots, u_n)$ zadané **počátkem afinní souřadné soustavy** A_0 a bazí zaměření $\underline{u}$.

Hovoříme také o **afinním repéru** $(A_0, \underline{u})$.

Afinní souřadnice bodu A v soustavě $(A_0, \underline{u})$ jsou souřadnicemi vektoru $A - A_0$ v bázi $\underline{u}$ zaměření V .

Volba afinního souřadného systému ztotožňuje n -rozměrný afinní prostor $\mathcal{A}$ se standardním afinním prostorem $\mathcal{A}_n$.

Definition (Afinní podprostory)

Neprázdná podmnožina $Q \subset \mathcal{A}$ afinního prostoru $\mathcal{A}$ se zaměřením V se nazývá **afinní podprostor** v $\mathcal{A}$, je-li podmnožina $W = \{B - A; A, B \in Q\} \subset V$ vektorovým podprostorem a pro libovolné $A \in Q$, $v \in W$ je $A + v \in Q$.

Definition (Afinní podprostory)

Neprázdná podmnožina $Q \subset \mathcal{A}$ afinního prostoru $\mathcal{A}$ se zaměřením V se nazývá **afinní podprostor** v $\mathcal{A}$, je-li podmnožina $W = \{B - A; A, B \in Q\} \subset V$ vektorovým podprostorem a pro libovolné $A \in Q$, $v \in W$ je $A + v \in Q$.

Skutečně je rozumné mít obě podmínky v definici, protože je snadné najít příklady podmnožin, které budou splňovat první, ale nikoliv druhou. (Např. přímka v rovině s vyjmutým jedním bodem.)

Plán přednášky

- 1 Afinní prostory
- 2 Konvexní množiny a lineární programování**
- 3 Afinní zobrazení

Podmnožina M afinního prostoru se nazývá **konvexní**, jestliže s každými svými dvěma body A, B obsahuje i celou úsečku $\Delta(A, B)$. Přímo z definice je vidět, že každá konvexní množina obsahuje s každými $k + 1$ body v obecné poloze i celý jimi definovaný simplex. Konvexními množinami jsou např.

(1) prázdná podmnožina

(2) afinní podprostory

(3) úsečky, polopřímky $p = \{P + t \cdot v; t \geq 0\}$, obecněji k -rozměrné poloprostory

$\alpha = \{P + t_1 \cdot v_1 + \dots + t_k \cdot v_k; t_1, \dots, t_k \in \mathbb{R}, t_k \geq 0\}$, úhly v dvojrozměrných podprostorech

$\beta = \{P + t_1 \cdot v_1 + t_2 \cdot v_2; t_1 \geq 0, t_2 \geq 0\}$, atd.

Přímo z definice také plyne, že průnik libovolného systému konvexních množin je opět konvexní. Průnik všech konvexních množin obsahujících danou množinu M nazýváme **konvexní obal** $\mathcal{K}(M)$ množiny M .

Theorem

Konvexní obal libovolné podmnožiny $M \subset \mathcal{A}$ je

$$\mathcal{K}(M) = \left\{ t_1 A_1 + \cdots + t_s A_s; \sum_{i=1}^s t_i = 1, t_i \geq 0 \right\}$$

Konvexní obaly konečných množin bodů se nazývají **konvexní mnohostěny**. Jsou-li definující body $A_0, \dots, A_k$ konvexního mnohostěnu v obecné poloze, dostáváme právě k -rozměrný **simplex**. V případě simplexu je vyjádření jeho bodů ve tvaru afinní kombinace definujících vrcholů jednoznačné.

V problému lineárního programování je množina přípustných hodnot vždy konvexní.

Lineární formy nabývají maxima či minima na konvexní množině vždy na hranici v některém z vrcholů z příslušného konvexního mnohočlenu.

Plán přednášky

- 1 Afinní prostory
- 2 Konvexní množiny a lineární programování
- 3 Afinní zobrazení**

Zobrazení $f : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{B}$ je afinní, právě když existuje lineární zobrazení φ mezi zaměřenými takové, že

$$f(x + v) = f(x) + \varphi(v)$$

Zobrazení $f : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{B}$ je afinní, právě když existuje lineární zobrazení φ mezi zaměřenými takové, že

$$f(x + v) = f(x) + \varphi(v)$$

Zobrazení f je afinní, právě když zachovává afinní kombinace bodů.

Afinní kombinace dvojice bodů můžeme také dobře vyjádřit pomocí tzv. **poměru bodů** na přímce. Jeli bod C afinní kombinací bodů A a $B \neq C$, $C = rA + sB$, pak řekneme že číslo

$$\lambda = (C; A, B) = -\frac{s}{r}$$

je poměrem bodu C vzhledem k daným bodům A a B . Protože bod C můžeme vyjádřit jako

$$C = A + s(B - A) = B + r(A - B),$$

je poměr λ ve skutečnosti poměrem velikostí orientovaných vektorů $C - A$ a $C - B$. Zejména je $\lambda = -1$ právě, když je C středem úsečky dané body A a B (tj. v naší afinní kombinaci bude $r = s = \frac{1}{2}$).

Naše charakterizace afinních zobrazení prostřednictvím afinních kombinací má velice srozumitelně znějící důsledek:

Corollary

Afinní zobrazení jsou právě ta zobrazení, která zachovávají poměry.

Změny souřadnic

Volbou afinních souřadnic $(A_0, \underline{u})$ na $\mathcal{A}$ a $(B_0, \underline{v})$ na $\mathcal{B}$ dostáváme souřadné vyjádření afinního zobrazení $f : \mathcal{A} \rightarrow \mathcal{B}$. Přímo z definice je zřejmé, že stačí vyjádřit obraz $f(A_0)$ počátku souřadnic v $\mathcal{A}$ v souřadnicích na $\mathcal{B}$, tj. vyjádřit vektor $f(A_0) - B_0$ v bázi $\underline{v}$ jako sloupec souřadnic y_0 a vše ostatní je pak určeno násobením maticí zobrazení φ ve zvolených bazích a přičtením výsledku. Každé afinní zobrazení tedy v souřadnicích vypadá takto:

$$x \mapsto y_0 + Y \cdot x,$$

kde y_0 je jako výše a Y je matice zobrazení φ .

Transformace afinních souřadnic odpovídá, obdobně jako u lineárních zobrazení, vyjádření identického zobrazení ve zvolených afinních repérech. Změna souřadného vyjádření afinního zobrazení v důsledku změny bazí se snadno spočte pomocí násobení a sčítání matic a vektorů.

Skutečně, při změně báze na definičním oboru daném posunutím w a maticí M , přičemž staré souřadnice pomocí nových jsou

$$x = w + M \cdot x',$$

a změně na oboru hodnot s posunutím z a maticí N , přičemž nové souřadnice jsou pomocí starých

$$y' = z + N \cdot y.$$

dostáváme pro zobrazení dané v původních bazích vektorem posunutí y_0 a maticí Y přímým výpočtem

$$\begin{aligned}y' &= z + N \cdot y = z + N \cdot (y_0 + Y \cdot x) \\ &= (z + N \cdot y_0 + N \cdot Y \cdot w) + (N \cdot Y \cdot M) \cdot x'.\end{aligned}$$

Je tedy afinní zobrazení v nových bazích dáno vektorem posunutí

$$z + N \cdot y_0 + N \cdot Y \cdot w$$

a maticí

$$N \cdot Y \cdot M.$$